

УДК 330.34
JEL O330

Кириленко В. І., д-р екон. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка
Кириленко Л. М., канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ САМОРОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемам і суперечностям формування інноваційної моделі саморозвитку економіки України, визначенню інноваційно-інвестиційного потенціалу і перспектив.

Ключові слова: *інноваційне підприємництво; інноваційна модель розвитку економіки; саморозвиток; стратегія.*

Постановка проблеми. Провідні підприємства і країни світу у своєму прагненні добитися технологічної переваги переслідують мету не тільки досягти підвищення продуктивності й конкурентоспроможності на світовому ринку, але і забезпечити основи свого довгострокового економічного розвитку. Рушійну силу економічного зростання вони вбачають у використанні й удосконалюванні передових технологій, в інновації. Теза про те, що промисловість і уряд мають в цьому тісно співробітничати, згуртовані загальною інноваційною політикою в стратегічний союз нового типу, служить орієнтиром для всіх учасників цього процесу. Причому мається на увазі, що промисловість більшою мірою зацікавлена в короткострокових інвестиціях, у дослідженнях і розробках, як від уряду, в основному, очікують підтримки фундаментальних досліджень. Цей союз тим більше значущий, що досягнуті підприємством або країною передові позиції не дають гарантій збереження їх першості. В умовах глобалізації усе більше фактів свідчать про важливість прискореної інновації, без якої вже важко втримати лідерство, а також неможливо підтримувати динамічний баланс суспільства: традиційний або статичний баланс звичними методами вже не зберегти, а динамічний баланс вимагає неупинного розвитку. Якщо вести мову про слаборозвинені країни, то вони мають шанс наздогнати лідерів, що вирвалися вперед, і забезпечити свою технологічну перевагу, якщо зможуть освоїти стратегічно правильну модель інноваційного саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного підприємництва, інноваційного моделі саморозвитку як економічним категоріям приділено значну увагу в економічній літературі як у зарубіжній так і вітчизняній. До видатних вчених в даній галузі науки відносяться роботи Дж. Бодріяра, З. Бжезинського, Р. Вайбера, М. Кастельса, Ф. Махлупа, Б. Санто, Е. Тоффлера та інших.

Мета статті. Розкрити проблеми, умови, стратегію, перспективи та суперечності інноваційної моделі саморозвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Інновація як політика і стратегія розвитку зробила з таких недавно відсталих країн як Південна Корея, Тайвань і інші "малі тигри" південно-східної Азії промислово передовими країнами. Фактор інновації перекоїв світ, змусив розвалитися світову державу, об'єднав Європу і підживлює глобалізм. Невпинний суспільно-технічний розвиток, систематичне підвищення індивідуальної спроможності побачити і вирішити проблему, заснований на загальній освіті, науковій діяльності масового характеру, довічному самонавчанні – от головна риса нашого часу, придбана в ході широкого застосування методу стратегічно форсованої інновації. Інноваційне прискорення суспільно-технічного прогресу є основною характеристикою країн, що йдуть попереду світу за останні два сторіччя. Форсований інноваційний розвиток був запущений у другій половині двадцятого сторіччя, двома конфронтуючими світовими державами. Саме завдячуючи їхнім украй напруженому і мобілізуючому усі кошти змагання у сфері вдосконалювання техніки озброєння перетворило інновацію в "життєво-важливу зброю" на світовому ринку.

Дивним поєднанням таких двох прямо протилежних понять як життя і зброя (*vital weapon*) американські фахівці з інновації, тобто люди, відповідальні за інновацію в апараті уряду підкреслюють основну роль інновації в умовах глобального ринку [10]. Настав час зрозуміти, підкреслюють не раз американці, що інновація – це нелінійне явище. Так, метод інновації – це зброя, але для того, щоб скористатися цією зброєю не досить мати перед собою правильну мету; правильної інноваційної політики від цього ще не вийде. Недостатньо також підвищити асигнування на науку до 3 % від ВВП. Американський досвід говорить про те, що інновація – досить складне явище, що вимагає особливого підходу, розуміння та різносторонніх заходів. І досить імовірно, що цей новий підхід змусить і Європу (Україну в тому числі) переглянути занадто уже звичні

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №2 (29)

положення, погляди і переконання, що вкорінилися; зробіть не потрібними багато установ; відправить на смітник створені тяжкою працею суспільно-економічні механізми; змусить змінити гадані зрозумілими і важливими показники. Терміново буде потрібно змінити не тільки показники, але і систему стимулів, усю існуючу конструкцію інститутів і установ, культуру рішень інноваційних стратегічних питань цими інститутами. І до того ж потрібно бути впевненим у тому, що на чолі нових інститутів і установ знаходяться дійсно розуміючі фахівці. Тому, що лінійна модель, якщо говорити про інновацію, просто неправильна, і надто важливо, щоб усвідомлення цього факту у нашій країні не залишилося без непотрібних політичних наслідків.

Інновація як практика – це мистецтво стратегії розвитку, творча діяльність, створення нововведення, що заперечує старе. Інновація – не економічна категорія. Інновація в більшій мірі психологічний ефект, інженерне і філософське поняття, явище саме по собі. Будучи суспільною діяльністю, інновація має добре виявлену економічну сторону ефекту, але явище інновації навіть виходячи із принципу вільного ринку — це (повторимось) створення і збереження в плині тривалого строку конкурентоспроможної технічної переваги, яка шляхом використання, підприємницької реалізації цієї переваги у виробництві і на ринку може призвести до економічного прибутку. У міру цього процесу освоєння й поширення інновація з нововведення перетворюється в навичку.

Це наука про розкриття людиною своїх власних спроможностей у сфері суспільно-технічної діяльності; це наука про керовану суспільно-технічну еволюцію.

Економічне зростання – похідне від суспільно-технічного прогресу, від інновації, як швидкість автомобіля є похідним від його прискорення. Не швидкість визначає або викликає прискорення, а навпаки прискорення встановлює швидкість; не економіка інновацію, а навпаки інновація – той фактор, який визначає темпи зростання економіки. Умовою застосування будь-якої технології в економічних цілях можна вважати її повторюваність, тобто "автоматизм" повторення викликаного технологією ефекту шляхом тиражування даного продукту або процесу. Якщо економічна діяльність – це алгоритм повторення зміни, то інновація – це алгоритм зміни зміни. Інновація не задовольняє потреби; вона їх створює. Як прискорення як би заперечує вихідну швидкість, щоб установити нову, так і іннова-

ція заперечує навичку, звичну діяльність, повторення, щоб запропонувати більш продуктивну, більш сучасну технологію. Справжня, а не уявна інновація – це процес часто досить хворобливий як для новатора, так і для суспільства. Інновація розриває, зневажає існуючі виробничі, суспільні і просто людські відносини без якої-небудь уваги на придбані, "кривні" права, власність і т.ін. Інновацію спочатку як правило не люблять. Суспільний клімат навколо справжньої інновації, атмосфера, система цінностей, відношення до новатора може бути таким, що живить, заохочувальним, якщо його спеціально створити і підтримувати таким, але і байдужим, або навіть ворожим. Цього ніякі індикатори не покажуть. Не покажуть і того, чи є технологічною перевагою стратегічна концепція і воля, що з'явилися, або це тільки вдала, але плінна ідея.

Термін "стратегія" перетерплює сьогодні знецінювання; його вживають і ті, хто вимірює розвиток прибутком і владою, маючи у виді перерозподіл згідно з переважними цінностями, а не згідно із закономірностями розвитку. В умовах глобального ринку і прискорюваного розвитку одна ідея – не ідея. Тільки правильна стратегія невпинного інноваційного просування вперед має шанси втримати і може поліпшити позиції підприємства і його країни. Причому саме згідно із закономірностями інновації автоматизму тут не може бути.

Концепції стратегічного інноваційного розвитку підприємства, і тим більше концепції національної програми інноваційного розвитку необхідно ґрунтуватися не на сьогоднішніх суспільних цінностях, а на ідеалах розвитку і закономірностях інноваційного процесу, що відображають його глобалізм. Для цього необхідно чітко розрізнити два алгоритми процесу розвитку: алгоритм повторення зміни (існування) і алгоритм зміни зміни (інноваційного вдосконалювання і технічного-суспільно-технічного розвитку). У світлі прояву другого алгоритму під технічним-суспільно-технічним прогресом необхідно мати на увазі не речі і пов'язані з ними поняття володіння чим-небудь або влади, а розвиток вирішальної-проблемно-вирішальної спроможності, тобто еволюції інтелекту.

Наука – основний національний пріоритет розвинених країн світу. Все це однаковою мірою відноситься і до фундаментальної науки, і до прикладної галузевої науки. Незважаючи на негативні наслідки соціально-економічних трансформацій інтелектуальний потенціал України і зараз лишається досить потужним.

Перехід до інформаційного суспільства, що базується на інформаційно-інтелектуальних технологіях, коли інформація і знання стають основним ресурсом, потребують від науки і освіти постійного розвитку, швидкого реагування на виклики часу, динамічних зв'язків між наукою, освітою та економікою, необхідність розробки цілісної концепції модернізації науки, освіти і становлення економіки на нових технологічних укладах. Взаємопов'язані перетворення мають забезпечити комплексну перебудову науки на основі конкретних заходів щодо її організації, функціонування, підвищення ефективності. Для цього необхідно, насамперед, розробити нову національну наукову політику, визначити пріоритетні напрями, етапи й основні принципи розвитку.

Вкрай необхідним є швидке впровадження технологічних інновацій. В першу чергу в енергетиці. Прориви у дослідженні чистої енергетики переростуть у робочі місця в галузі чистої енергетики, якщо підприємства знатимуть, що існує ринок збуту для їхньої продукції.

Далі – надшвидкісні залізниці, бездротовий зв'язок, Інтернет для переважної кількості населення. Всі ці інвестиції – в інновації, в освіту та в інфраструктуру – зроблять країну кращим місцем для бізнесу та створення робочих місць, врешті-решт для життя. Плюс – максимальна економічна свобода та зведення до мінімуму державного регулювання бізнесу. Про те, які відповіді дав новий податковий кодекс на питання зменшення регулювання в Україні – написано чимало. Про інфраструктурні проекти поки говоримо лише на рівні будівництва доріг та аеропортів, і здебільшого в контексті Євро. В енергетиці лише починаємо вести мову про видобуток власного газу у Чорному морі та сланцевого газу в Карпатах. Всі інші дискусії вельми традиційні – довкола ціни на російський газ.

Абревіатура GRIN, якою позначають нові перспективні економічні пріоритети – гено, робо, інфо, нано (технології) – в лексиконі українських політиків ще навіть не з'являлася. Освіта та наука – це речі, на яких економити не можна, бо вони закладають підвалини майбутнього зростання. Це – за словами Президента США Обами – скорочення дефіциту шляхом скорочення наших інвестицій у сферу інновацій та освіти, це те ж саме, що зменшення ваги перевантаженого літака шляхом викидання його двигуна. Це може спочатку дати відчуття легкості польоту, але падіння не уникнути [5].

Без прийняття негайних рішень теперішньою владою щодо формування економіки знань на основі глибокого реформування освіти країни залишиться глибокою провінцією. Важливо створити економічні стимули та інституційний режим, що заохочують до ефективного використання національних і глобальних знань в усіх секторах економіки. Необхідні ефективна інноваційна система, що об'єднує в єдиний комплекс економіку, наукові, академічні та дослідницькі центри та інфраструктура, яка поєднує елементи інноваційної системи між собою та із зовнішнім середовищем. Непересічна роль держави як ініціатора та координатора процесів розбудови економіки на основі нових знань.

Висновки. Наростаюча значущість інтелекту і прояв цієї значущості у формі інноваційного розвитку змушує поставити запитання: що ж розуміти під розвитком суспільства? У стислій формі – це процес розгортання спроможностей. Зі сказаного ясно, що ні імовірнісний відбір і мутації, ні поступове нагромадження структур від простого до складного, ні просто ступінь забезпечення і підтримки існування, не говорячи вже про збільшення власності і збільшення влади, якими би звичними ці поняття не були, не задовольняють критеріям суспільно-технічного прогресу і особливо критеріям саморозвитку. Економічний або адаптивний розвиток можна і потрібно вважати пасивною формою суспільно-технічного прогресу, його помірним, полегшеним варіантом, доступним широким масам суспільства. Авангардом або найбільш активною формою суспільно-технічного прогресу, як процесу розгортання спроможностей, треба вважати функціонування "інноваційних двигунів", інноваційного підприємництва. За стратегічно обґрунтованої і правильної концепції (без авантюризму, але за певного ризику), таке підприємництво крок за кроком буде нарощувати свій індивідуальний інноваційний потенціал, ідеї-спроможності, самостійну постановку й вирішення проблем за зростаючої економічної віддачі. Суспільним ефектом таких "інноваційних двигунів" буде наростаюча продуктивність і конкурентоспроможність, а також поява усе нових суспільних цінностей в умовах зростаючого добробуту, але при наявності інновацій, що постійно розвиваються, вирують у суспільстві. Мотивацією таких інноваційних починань служить найчастіше вдала ідея і вольовий порив, почуття виклику і супровідна цьому почуттю внутрішня зібраність, прагнення виявити свої спроможності, показати себе, довести, що "ми не другорядні гравці на цьому полі".

Література:

1. *Базиліук А. В., Коваленко С. О.* Тіньова економіка в Україні / Науково-дослідний ін-т Мінекономіки України. – К., 1998. – 205 с.
2. *Геєць В. М., Александрова В. П., Барановський О. І., Близнюк В. В.; Богдан І. В.* Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / Інститут економічного прогнозування НАН України / В.М. Геєць (ред.). – К.: Форт, 2000. – 422 с.
3. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер с англ. под науч. ред. О. И.Шкаратана / М. Кастельс. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
4. Реформування економіки України: стан та перспективи [Текст] : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (25–26 листопада 2010 р.) / [голова редкол. О. О. Єранкін]. – К. : МІБО КНЕУ, 2010. – 316 с.
5. *Сюмар В.* Про що мав би говорити Янукович, але говорив Обама // Українська правда. Електронний ресурс: <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/02/28/5968610/>
6. *Чухно А. А.* Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А. А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 631 с.

References:

1. *Bazylyuk A. V., Kovalenko S. O.* Tin'ova ekonomika v Ukraini / Naukovodoslidnyy in-t Minekonomiky Ukrainy. – K., 1998. – 205 s.
2. *Heyets' V. M., Aleksandrova V. P., Baranovs'kyi O. I., Blyznyuk V. V.; Bohdan I. V.* Ekonomika Ukrainy: pidsumky peretvoren' ta perspektvyv zrostannya / Instytut ekonomichnoho prohnozuvannya NAN Ukrainy / V.M. Heyets' (red.). – K.: Fort, 2000. – 422 s.
3. *Kastel's M.* Ynformatsyonnaya epokha: ekonomyka, obshchestvo y kul'tura: Per s anhl. pod nach. red. O. Y. Shkaratana / M. Kastel's. – M.: HU VShЭ, 2000. – 608 s.
4. Reformuvannya ekonomiky Ukrainy: stan ta perspektvyv [Tekst] : zb. materialiv V Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (25-26 lystopada 2010 r.) / [holova redkol. O. O. Yerankin]. – K. : MIBO KNEU, 2010. – 316 s.
5. *Symar V.* Pro shcho mav by hovoryty Yanukovych, ale hovoryv Obama // Ukrayins'ka pravda. Elektronnyy resurs: <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/02/28/5968610/>
6. *Chukhno A. A.* Postindustrial'na ekonomika: teoriya, praktyka ta yikh zachennya dlya Ukrainy / A. A. Chukhno. – K.: Lohos, 2003. – 631 s.

Надійшла до редакції 27.02.14

Кириленко В. И., д-р экон. наук, проф.
КНУ имени Тараса Шевченко
Кириленко Л. М., канд. экон. наук, доц.
КНУ имени Тараса Шевченко

**ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕЛИ
САМОРАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**

Статья рассматривает проблемы и противоречия формирования инновационной модели саморазвития экономики Украины. Посвящена определению инновационно-инвестиционного потенциала и перспектив.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, инновационная модель развития экономики, саморазвитие, стратегия.

Kirilenko V., Ph. D., Professor
Taras Shevchenko Kyiv National University
Kirilenko L., Ph. D., Associate Professor
Taras Shevchenko Kyiv National University

**ESTABLISHING OF INNOVATIVE PATTERN
OF SELF-DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY**

Article considers problems and contradictions of self-formation of an innovative model of Ukrainian economy, definition of innovation and investment potential and prospects implementation.

Keywords: innovative entrepreneurship, innovative model of economic development, self-development strategy.